

## SXEDIO.42B

**20/2.12.1912:** ΚΥΠΡΙΟΙ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ ΤΟΥ 1912 -13. ΠΩΣ ΕΠΕΣΕ Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΛΕΜΕΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΣΩΖΟΣ

Σαν ξέσπασαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι του 1912-13 εκατοντάδες Κύπριοι μεταξύ των οποίων και βουλευτές έσπευσαν να κάμουν πράξη αυτά που διακήρυσσαν για την Ελλάδα και έσπευσαν να καταταχθούν στον ελληνικό στρατό και να συμπαρασταθούν στην Ελλάδα που μαχόταν αρχικά εναντίον της Τουρκίας και αργότερα εναντίον της Βουλγαρίας.

Σε μια από τις πρώτες αποστολές που έφθασαν στην Ελλάδα ήταν και ο δήμαρχος Λεμεσού Χριστόδουλος Σώζος και ο βουλευτής Ε. Χατζηϊωάννου. Της αποστολής μάλιστα ηγείτο ο τότε Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης.

Εγγραφε σχετικά η εφημερίδα της Λευκωσίας "Ελευθερία" στις 20/2 Δεκεμβρίου 1912 (Μεταγλώττιση):

"Την Τετάρτη της εβδομάδας αυτής αναχώρησε διά του κυπριακού ατμοπλοίου "Σαλαμίνα" στην Αθήνα ο Α. Π. Μητροπολίτης Κιτίου (Μελέτιος Μεταξάκης) για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στα ελληνικά στρατεύματα. Την Α. Π. τον Μητροπολίτην συνοδεύουν ο διάκονος του κ. Κλεόπας και ο ιδιαίτερος γραμματέας του κ. Γ. Σπυριδάκης.

Αναχώρησαν επίσης στην Αθήνα για τον ίδιο σκοπό ο δήμαρχος Λεμεσού κ. Χρ Σώζος, ο βουλευτής Λάρνακας- Αμμοχώστου κ. Ε. Χατζηϊωάννου και ο δικηγόρος από τα Βαρώσια κ Κ. Νικολαΐδης.

Με την ίδια ευκαιρία απήλθαν επίσης στην Ελλάδα για να μετάσχουν στον Ερυθρό Σταυρό οι γιατροί κ.κ. Χρ. Καλαβρός, Αχ.Κ. Θεοφανίδης, Κ. Μαυραντώνης και Π. Λεοντιάδης, καθώς και η νοσοκόμος δ. Ελπινίκη Κωνσταντίνου.

Με την αποστολή αυτή αντιπροσωπεύεται επάξια και η ιδιαίτερη μας πατρίδα Κύπρος στον Εθνικό

αγώνα".

Η άφιξη των Κυπρίων συνέβη λίγο μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (Οκτώβρης 1912) και ο Μητροπολίτης Κιτίου πήγε στον ι. ν. του Αγίου Μηνά όπου προέστη της λειτουργίας και κάλεσε το εκκλησίασμα όπως "δεηθή υπέρ της αλυτρώτου Κύπρου και των άλλων ελληνικών χωρών".

Οι άλλοι Κύπριοι, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο άλλος βουλευτής Ν. Κλ. Λανίτης κατατάγηκαν αμέσως στον ελληνικό στρατό και ο Ε. Χατζηγιωάννου έγραφε από τη Θεσσαλονίκη στο διευθυντή της εφημερίδας "Ελευθερία" στις 12 Νοεμβρίου:

"Θεσσαλονίκη, 12 Νοεμβρίου

(Εν εκστρατεία)

Αγαπητέ διευθυντά της "Ελευθερίας",

Είμαι καλά. Πορεία και μόχθοι άμετροι. Αλλ' η ψυχή μου παραμένει δυνατή. Ο εχθρός ηττάται παντού. Τον συνετρίψαμεν και προ της Φλώρινας. Τώρα είναι πιθανόν να βαδίσωμεν είτε προς την Ηπειρον είτε προς την Τσατάλισσαν. Χαίρετε πάντες.

Ευάγγελος".

Στις 15/28 Δεκεμβρίου 1912 η ίδια εφημερίδα ανάγγελλε το θάναστο δύο Κυπρίων:

"Εις τον ιερόν αγώνα ον διεξάγει η Μεγάλη πατρίς προς απελευθέρωσιν των δουλωμένων τέκνων της, εισέφερε και η Κύπρος τον φόρον της και εις χρήμα και εις αίμα. Εις τον επίσημον κατάλογον των φονευθέντων και τραυματισθέντων εν Ηπείρω εθελοντών των μαχομένων υπό τας διαταγάς του κ. Α. Ρώμα δύο λόχων Ελλήνων Γαριβαλδινών, αναγνώσκομεν και τα ακόλουθα ονόματα τιμημένων τέκνων της Κύπρου: Γ. Λοχαλίδης και Α. Μενέκος, φονευθέντες, Γ. Νέστωρ, Δ. Βασιληάς και Δ. Λαζάρου, τραυματισθέντες".

Οι Κύπριοι είχαν πολεμήσει σε πολλά πεδία των μαχών. Εγραφε σχετικά η αθηναϊκή "Εστία" την ίδια περίοδο για την προσφορά των Κυπρίων:

"Τα παιδιά της ελληνικότητας νησου, που δεν αφήνει περιστάσιν να μη δείξη την αφοσίωσιν αυτής εις την Μητέρα Ελλάδα έχυσαν αφθόνως το αίμα των εις

τα βουνά της αιματοβαμμένης Ηπείρου υπέρ της ελληνικής ελευθερίας.

Από την Κύπρον έστειλαν μαζί με ένα γενναίον χρηματικόν ποσόν, **300** χιλ. φρ., και ολοκλήρους λόχους γενναίων πολεμιστών. Ενας από αυτούς από **100** άνδρας εφόρεσε τον ερυθρόν χιτώνα του Γαριβάλδη. Επολέμησεν ηρωϊκώς υπό τον Αλ. Ρώμα και έγραψε με το αίμα του πάνω στις κορφές των Ηπειρωτικών βουνών τας θυσίας της ευγενεστάτης ελληνικής μεγαλονήσου υπέρ της δόξης και του μεγαλείου της κοινής πατρίδος το δένδρον της ελληνικής ελευθερίας, το οποίον ποτίζεται σήμερον με τόσον αίμα ηρώων, θα έλθη η ώρα, την οποίαν όλοι μας βλέπομεν πλησίον- που θα σκιάση και την μακρυνήν, αλλά πάντοτε τόσον κοντά εις κάθε καρδίαν ελληνικήν Κύπρον, που γράφει συνεχώς τόσον εύμορφες σελίδες εις την ιστορίαν της αναγεννωμένης Ελλάδος. Μίαν απ' αυτάς τας σελίδας έγραφον τώρα οι γενναίοι πολεμισταί της Ηπείρου".

Στις **6** Δεκεμβρίου **1912** έπεσε επίσης και ο δήμαρχος Λεμεσού Χριστόδουλος Σώζος στα υψώματα του Προφήτη Ηλία παρά το Μπιζάνι (μάχη Μπιζανίου).

Τον τρόπο που έπεσε ο Σώζος περιέγραφε ο Λοχίας της Ενωμοτίας στην οποία υπηρετούσε ο Σώζος, Θεόδωρος Αργυρός, στον καθηγητή του πανεπιστημίου Αθηνών Σίμον Μενάρδο, ο οποίος έσπευσε να ενημερώση τον Πασχάλη Κωνσταντίνιδη στην Κύπρο.

Ο Αργυρός απαντώντας στις ερωτήσεις του Μενάρδου στο Νοσοκομείο των Αθηνών, όπου νοσηλευόταν μετά από τραυματισμό του είπε σύμφωνα με την εφημερίδα "Ελευθερία" (**22/4** Ιανουαρίου, **1913**):

"Τον Σώζον εγνώρισα κάλλιστα διότι ήτο δικηγόρος και δήμαρχος Λεμεσού της Κύπρου, τον είχα δε σημειωμένον και εις τα βιβλία μου. Ο Σώζος έπεσεν εμπρός μου. Εκ των **70** στρατιωτών της Ενωμοτίας μου ελάχιστοι έμειναν άτρωτοι άλλοι εφονεύθησαν και άλλοι ετραυματίσθησαν. Οι νεκροί ετάφησαν αμέσως. Ο Σώζος επολέμησε γενναιότατα, όταν δε είδε πλησιάζαντας εις τα χαρακώματα των τους τουρκοαλβανούς ανεσηκώνετο και επυροβόλει όρθιος,

τότε δε τον επήραν σφαίρες ταχυβόλου.

Η αλήθεια είναι ότι όλοι οι στρατιώται του λόχου εκείνου επολέμησαν ως αληθείς Έλληνες, διότι πολλοί ώρμησαν με την λόγχην και ευρέθησαν νεκροί διά τραυμάτων λόγχης συγκρουσθέντες στήθος με στήθος με τον εχθρόν και τηρήσαντες τας θέσεις των μέχρι τέλους".

(Μεταγλώττιση)

"Τον Σώζον τον γνώρισα πολύ καλά διότι ήταν δικηγόρος και δήμαρχος Λεμεσού της Κύπρου, τον είχα δε σημειωμένο και στα βιβλία μου. Ο Σώζος έπεσε μπροστά μου. Από τους **70** στρατιώτες της Ενωμοτίας μου ελάχιστοι έμειναν άτρωτοι άλλοι φονεύθηκαν κι άλλοι τραυματίστηκαν. Οι νεκροί τάφηκαν αμέσως. Ο Σώζος πολέμησε γενναιότατα, όταν δε είδε τους τουρκοαλβανούς να πλησιάζουν στα χαρακώματα ανεσηκωνόταν και πυροβολούσε όρθιος, τότε δε τον πήραν σφαίρες ταχυβόλου.

Η αλήθεια είναι ότι όλοι οι στρατιώτες του λόχου εκείνου πολέμησαν ως αληθινοί Έλληνες, διότι πολλοί όρμησαν με τη λόγχη και βρέθηκαν νεκροί με τραύματα λόγχης και συγκρούστηκαν στήθος με στήθος με τον εχθρό και τήρησαν τις θέσεις τους μέχρι τέλους".

Μαζί με τον Σώζο βρισκόταν στην ίδια μάχη και ο βουλευτής Ευάγγελος Χατζηϊωάννου που τραυματίστηκε σοβαρά, αλλά διέφυγε τον κίνδυνο.

Εγγραφε η ίδια εφημερίδα στις **29/11** Ιανουαρίου **1913:**

"Ο έτερος βουλευτής Κύπρου κ. Χατζηϊωάννου ετραυματίσθη από οβίδα εις το στόμα.

Μας διηγείτο ο ίδιος εις την Φιλιππιάδα ότι η οβίς τον εκάλυψε με σωρόν χωμάτων. Οι περί αυτόν στρατιώται τον ενόμισαν επί στιγμήν νεκρόν, οπότε εξαίφνης- εκείνος ανέκυψε ως ο φοίνιξ εκ της τέφρας.

Του έλειπον όμως οκτώ... οδόντες.  
Εκ του λόχου των φοιτητών έχουν τεθή εκτός μάχης οι πλείστοι".

Επίσης ο Χατζηϊωάννου τηλεγραφούσε σε γνωστό του από την Αθήνα:

"Αθήναι, 14 Δεκεμβρίου 1912

(Από το Πολιτικόν Νοσοκομείον)

Χαίρε, Αγαπητέ Κύρε,

Είναι θαύμα ότι ζω και δύναμαι να σου γράφω. Από θύελλαν οβίδων και κατακλυσμών σφαιρών εξήλθα μόνον ταυματισμένος αφού είδα γύρω μου να στρώνωνται κορμιά συστρατιωτών και ν' αποκόπτονται ορμητικώς κεφαλαί και χείρες ή πόδες από εχθρικός οβίδας κατά την πρωίαν της 6 Δεκεμβρίου.

Ο Σώζος μας, ο καλός και γενναίος Σώζος εφονεύθη κατά την μάχην αυτήν. Η θυσία ήτο εκλογή της ιστορικής Προνοίας της νήσου μας διά να δεικνύηται εις την νέαν γενεάν ο αληθινός δρόμος- του κόπου και της αυτοθυσίας- της εθνικής ζωής".

Την είδηση για το θάνατο του Σώζου διαβίβασε στην Κυπρο πρώτος ο Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης, ο οποίος βρισκόταν στην Ελλάδα. Τηλεγραφούσε ο Μεταξάκης στη χήρα του Σώζου Ερμνιόνη:

" Συμμεριζόμεθα μέγα πένθος σου. Εστω σοι πηγή παραμυθίας μέλλουσα υπερηφάνεια υιού σου επί ενδόξω θανάτω ήρωος πατρός αυτού.

Κιτίου Μελέτιος".